

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ
IV Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 21–22 травня 2020 року)

У двох частинах

Частина 1

Суми
Сумський державний університет
2020

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ПОЛЬЩІ: ДОСВІД СУСІДНЬОЇ ДЕРЖАВИ

Житинський О. В.

*Студент I курсу міжнародно-правового факультету
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Науковий керівник: Зінченко О. В.

*д. і. н., доцент, доцент кафедри міжнародного приватного права та порівняльного
правознавства*

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Польське право має винятково багату і складну історію. Століттями правова система Польщі відчувала на собі вплив німецького, римського, французького, австрійського, російського та радянського права. Дослідження досвіду формування правової системи Польщі може мати прикладний характер, тому що вона має певне спільне історичне минуле з Україною, в тому числі і соціалістичне, а після переходу до демократичного політичного режиму Польща дуже швидко реформувала економіку та інші сфери, підвищивши рівень зростання ВВП в три рази.

Польська правова система, яка є складовою частиною сім'ї континентального права, почала формуватися в добу Середньовіччя. В цей період Польща *не мала єдиної правової системи*. З XIII ст. в країні діяло кілька правових систем: в містах, повністю заселених німцями, – *німецьке міське право*, за їх межами – *звичаєве польське право*, що мало становий характер. Середньовічне польське право так і не було кодифіковано. На міське правомало значний вплив німецьке кримінально-судове укладення «*Кароліна*», названа на честь імператора Карла V. Через німецьке міське право в Польщу проникли багато принципів і інститутів римського права. Протягом XVI-XVIIст. міське право поступово відходить від німецького прототипу й адаптується до місцевих умов [1, с. 608].

У 1791 році в Польщі була прийнята Конституція 3 травня – *перша в Європі*. Даний документ відобразив в собі вплив епохи Просвітництва, особливо теорію суспільного договору Руссо та ідеї Монтеस्क'є про поділ влади і двопалатний парламент. Так, Конституція, що складається з 11 статей, проголошувала поділ влади на законодавчу (нижня палата – *Izba Poselska*, верхня – *Senat*), виконавчу (*Straż Praw*) і судову. Серед іншого, вона перетворювала Польщу в спадкову монархію, скасувала *liberum veto*, яке полягало в праві меншості не допустити затвердження обговорюваного закону, а також скорочувала права шляхти. Однак така ідея реформування Речі Посполитої не була вигідна її сусідам, тому вже в 1795 р польська держава втратила незалежність в результаті її поділу між Австрією, Пруссією і Росією.

У Варшавському князівстві на початку XIX ст. за часів французького панування був введений *Кодекс Наполеона* – Французький цивільний кодекс, який і після

наполеонівських війн не втратив чинності у Королівстві Польському, що знаходилась у складі Російської імперії. Проте дуже швидко поляки захотіли мати національне право і провести уніфікацію права в країні. Тому в 1933 році в період Польської республіки був прийнятий *Кодекс зобов'язального права*, що діяв на всій території країни [2, с. 186-187].

Навіть коли в 1945 році в Польщі було встановлено соціалістичний лад, нова влада не поспішала скасовувати чинне в країні право – спадкоємність польської правової системи була продовжена. І надалі, аж до повалення комунізму «Солідарністю» на чолі з *Л. Валенсою*, польська правова система зберігала самобутність. Таке нехарактерне для соціалістичних країн «дбайливе» ставлення до національної правової традиції пояснювалося як «культурним націоналізмом» і консерватизмом поляків, так і збереженням в країні значного приватного сектору (насамперед в сільському господарстві). Кардинальних змін в соціалістичній Польщі зазнало, перш за все, конституційне право, хоча і тут поляки не завжди сліпо слідували радянським зразкам. Глибокі реформи торкнулися і сімейного законодавства, яке було вперше уніфіковано і секуляризовано. На відміну від СРСР, в Польщі періоду соціалізму зберігався інститут приватної власності, а також деяка свобода приватного торгового обороту [1, с. 609-610].

Що стосується польської правової системи в умовах незалежності Польщі, то її реформи в 1990-х роках проводилися без успіху, супроводжуються тривалими дискусіями і підготовчими роботами. Так, нові Конституція, КК і КПК в Польщі прийняті тільки в 1997 р. Саме демократична *Конституція*, що її було прийнято Національними Зборами – парламентом Республіки Польща – та затверджено народом на референдумі становить ядро польського права. Особливістю польського права є те, *система приватного права тут є дуалістичною*, тобто поділяється на цивільне і торгове.

Ринкові реформи, що їх організував видатний польський економіст *Л. Бальцерович*, вимагали істотних змін трудового права. У 1990-і рр. в Польщі були прийняті закони про профспілки, про організації підприємців, про порядок вирішення колективних трудових спорів, про зайнятість та захист від безробіття, про захист матеріальних вимог працівників у зв'язку з банкрутством підприємств. Численні зміни внесені в Трудовий кодекс [1, с. 610].

Сучасне польське кримінальне право, якщо порівняти з українським, кодифіковано не повністю, адже тамтешній Кримінальний кодекс *не містить вичерпного переліку злочинів* (джерелом кримінального права в Польщі також є низка спеціальних законів). Таких законів, які є чинними і сьогодні, кілька десятків. При цьому вони були прийняті як до Другої світової війни, так і після неї. Найбільш важливі серед повоєнних актів - Закон про фінансові злочини (Кримінально-фінансовий закон) 1971 р., Закон про боротьбу з

самогоноварінням (незаконним виробництвом спирту) 1959 р. і Закон про запобігання зловживанню наркотиками 1985 р. [1, с. 611].

У 1997 році в Польщі було скасовано смертну кару та замінено її на довічне ув'язнення.

Органом конституційного нагляду в Республіці Польща є Конституційний Суд (*Trybunał Konstytucyjny*), а вищою судовою інстанцією – Верховний Суд (*Sąd Najwyższy*). Разом з тим, у Республіці Польща існує спеціальний орган правосуддя – Державний трибунал (*Trybunał Stanu*). Він виносить рішення про відповідальність осіб, які займають найвищі державні посади, за порушення Конституції і законів. До числа цих осіб входять Президент Республіки, Голова та члени Ради міністрів, депутати і сенатори. Висунути звинувачення Президентіві може 1/4 загального числа членів обох палат), проти інших вищих посадових осіб звинувачення висуває нижня палата – Сейм. Охороняти незалежність суддів покликана Всепольська судова рада (*Krajowa Rada Sądownictwa*). Вона може звернутися до Конституційного Суду з питань про відповідність Конституції нормативних актів, які стосуються незалежності суддів [3, с. 456].

Таким чином, польська правова система почала формуватися в добу Середньовіччя. В цей період вона зазнала впливу сусідньої Німеччини. Поділи Речі Посполитої стали переломним моментом для досліджуваної правової системи. До відновлення незалежності в 1918 р правовий розвиток кожної з трьох частин Польщі проходив ізольовано. *Австрійське і німецьке* законодавство діяли на заході та півдні Польщі, а на сході – *російське*. В середині ХХ ст. Польща опинилась у «соціалістичному блоці», однак вона не була частиною СРСР, тому її правова система зберігала певну самобутність. Наприкінці минулого століття Польща здобула незалежність. Відтоді її правовасистема зазнавала значних змін. Зокрема, поляки почали пристосовувати свою правову систему до нових, ринкових відносин та до вимог ЄС.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Правовые системы стран мира: Энциклопедический справочник / Под ред. А. Я. Сухарева. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Норма, 2003. 944 с.
2. Раймон Л. Великиеправовые системы современности: сравнительно-правовой подход; пер. с фр. А. В. Грядов. М.: Волтерс Клувер, 2009. 584 с.
3. Петришин О. В., Зінченко О. В. Правова карта сучасного світу. Харків: Право, 2018. 508 с.